

ΟΙ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΠΑΤΕΡΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ¹

υπό

Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας

Χρυσοστόμου Σαββάτου

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά ξεκινήσω τήν εἰσήγησή μου μέ μία διαπίστωση : Τό θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων καί τῆς δωρεᾶς ὀργάνων, δέν εἶναι θέμα ἠθικῆς συμπεριφορᾶς καί μόνον. Ἡ ὁποιαδήποτε ἄποψη περί μιᾶς δεοντολογικῆς ἠθικῆς, σύμφωνα μέ τήν ὁποίαν ἡ συμπεριφορά τοῦ ἀνθρώπου ὑπαγορεύεται ἀπό τήν ἔννοια τοῦ καθήκοντος ἢ τῆς συμμόρφωσής του πρὸς τόν λεγόμενο ἠθικό νόμο, ἐνῶ ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει ὡς ἠθικό κίνητρο ἀποκλειστικά καί μόνο τό σεβασμό στόν ἠθικό νόμο καί τίποτε ἄλλο, οὔτε τήν ἀγάπη, οὔτε τό ἄδολο συμφέρον, οὔτε τό ἐνδιαφέρον γιά τούς ἄλλους, οὔτε τή φιλευσπραγχνία, οὔτε ὁποιοδήποτε ἄλλο ποιοτικό χαρακτηριστικό τοῦ ἀνθρώπου, τίς περισσότερες φορές ἀποβαίνει ἀναποτελεσματική. Παράλληλα ἡ ἐκ τῶν προτέρων ὁποιαδήποτε ἠθική πρόταση ἢ ἀπόφαση, περί κάποιας ἀκολουθητέας

¹ Εἰσαγωγική Ὁμιλία στήν Ἐπιστημονική Ἡμερίδα, μέ θέμα «Ἡ δωρεά ὀργάνων καί ἱστῶν-Τό ἐρώτημα γιά τίς μεταμοσχεύσεις», τήν ὁποίαν συνδιοργάνωσαν ἡ Ἱερά Μητρόπολη Μεσσηνίας, τό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν (ΕΚΠΑ), τό Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, ὁ Ἐθνικός Ὄργανισμός Μεταμοσχεύσεων (ΕΟΜ) καί ὁ Ἱατρικός Σύλλογος Μεσσηνίας. (Καλαμάτα, Πνευματικό Κέντρο, 6 Μαΐου 2018).

ήθικῃς, εἶναι φοβερά δύσκολη καί τίς περισσότερες φορές ὁδηγεῖ σέ ἀδιέξοδα.

Τό βασικό λοιπόν θέμα, σχετικά μέ τίς μεταμοσχεύσεις καί τή δωρεά ὀργάνων εἶναι ὑπαρξιακό, δηλαδή στάση ὑπαρξης καί ζωῆς καί ὄχι ἀπλά ήθικῃς ἐπιλογῆς ἢ συμπεριφορᾶς. Ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα, ἐάν ή δωρεά ὀργάνων ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι ἐπιτρεπτή, ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀπάντηση σέ ἓνα ἄλλο τριπλό ἐρώτημα· Τί εἶναι αὐτό τό ὁποῖο καθορίζει τή στάση μας ἀπέναντι στόν ἄνθρωπο, τί εἶναι ζωή καί τί εἶναι ἄνθρωπος. Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀρκετά πολύπλοκη καί δύσκολη, γιατί ή σύσταση τοῦ ἀνθρώπου δέν εἶναι κατὰ τή σύγχρο-νη ἀνθρωπολογική ἐπιστήμη, ἀπλῶς μία ὕλική κατάσταση στήν ὁποία θά προστεθεῖ ὕστερα ή ψυχή καί τό πνεῦμα. Αὐτά εἶναι πολύ δυναλιστικά καί ἰδεαλιστικά καί τά ὁποῖα δέν ἰσχύουν πλέον σέ καμμιά ἐπιστήμη.

Ἡ ἀπάντηση στά ἐρωτήματα αὐτά εἶναι ἀρκετά περίπλοκη, γι' αὐτό καί πρέπει νά θέσουμε ὀρισμένες ἀξιωματικές ἀρχές ὡς ἀφετηρίες.

α) Στόν ἄνθρωπο ἄν καί ή ψυχή του ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ὀργανικοῦ στοιχείου του ἐντούτοις δέν καθορίζει ἀπό μόνη της τήν ταυτότητά του. Δέν βρίσκεται ὡς αὐθυπόστατη καί αὐθύπαρκτη, οὔτε μπορεῖ νά ἐπιβεβαιώσει τήν ὑπαρξή της ἀνεξάρτητα ἀπό τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Βρίσκεται σέ μία συνεχῇ, ἀδιάκοπη καί ὀργανική σχέση μέ τό σῶμα, ὁποιαδήποτε δέ διακοπή αὐτῆς τῆς σχέσης σώματος καί ψυχῆς

σημαίνει «θάνατο», δηλαδή παύση τῆς ζωῆς. Ἡ «σύνθεση» δηλαδή τοῦ ἀνθρώπου «τελειώνει» καί «οὐκέτι δύναται ἐνεργεῖν διὰ τῶν μορίων τοῦ σώματος, οὐ λαλεῖν, οὐ μιμνήσκεσθαι, οὐ διακρίνειν, οὐκ ἐπιθυμεῖν, οὐ λογίζεσθαι, οὐ θυμοῦσθαι, οὐ καθορᾶν» (Ἀναστάσιος Σιναΐτης).

Ἡ ἀλήθεια γιά τό τί εἶναι ἄνθρωπος δέν ἔγκειται μόνο στή ψυχή του οὔτε στήν ὀργανική ἐνότητα ψυχῆς, σώματος καί γιά κάποιους καί πνεύματος μόνο. Ἡ ταυτότητα τοῦ ἀνθρώπου δέν περιγράφεται οὔτε προσδιορίζεται ἀπό μία μονομερῆ ἔξαρση τῆς νοημοσύνης ἢ τοῦ ψυχισμοῦ, οὔτε ὡς μία ἀπολυτοποιημένη κατανόηση τῆς πνευματικῆς ἔναντι τῆς βιολογικῆς καί σωματικῆς διάστασής του, ἀφοῦ καί ὁ βιολογικός θάνατος, ὡς γεγονός ἀντικείμενο, ὡς φυσικό δηλαδή φαινόμενο, σχετίζεται μέ αὐτήν τήν ψυχοσωματική ἐνότητα.

Ἡ μονομερῆς αὐτή ἔξαρση τῆς νοημοσύνης ἢ τοῦ ψυχισμοῦ, ὁδηγοῦν σέ μία ἐλλειμματική καί μονομερῆ κατανόηση τῆς βιολογικῆς, σωματικῆς, πνευματικῆς καί ψυχικῆς διάστασης τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς ζωῆς του, ἐνῶ ἡ ὁποιαδήποτε κατάργηση ἢ ἀποδυνάμωση τοῦ στοιχείου τῆς σωματικότητας στόν ἄνθρωπο ἀντιβαίνει στήν ὀντολογική ἀλήθεια γιά τό τί εἶναι ἄνθρωπος.

Ἔτσι λοιπόν ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ἀναπτύξει τίς διανοητικές ικανότητές του μονομερῶς καί ἀνεξάρτητα ἀπό τό σῶμα του, καί ὡς «ζῶον λογικόν» σκεπτόμενο ὄν, καί νά θεωρεῖται χωρίς τήν ἀνάγκη τοῦ σώματός του καί νά

παράγει νόηση (πρβλ. computers, internet). Ὑπ' αὐτήν προοπτική ὅμως τῆς ἀπομόνωσης ὁ ἄνθρωπος διατρέχει ἴσως τόν μεγαλύτερο κίνδυνο, κατάργησης τοῦ σώματός του ἀκόμη ὡς ὀργάνου νόησης καί γνώσης. Τό σῶμα δηλαδή δέν μπορεῖ νά παρακολουθήσει τή νόηση, τήν γνώση καί τήν πληροφόρηση καί ἐπιπλέον τίθεται ἀξιολογικά σέ ὑποδεέστερη μοῖρα, ἢ ὁποία συνεπάγεται καί τήν ὑποτίμησή του.

β) Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργεῖται μαζί μέ τό σῶμα του καί τό σπουδαιότερο, ἡ ψυχὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου δέν «ἀναπαύεται αἰώνια» ἐάν δέν ἀνακτήσει τό συγκεκριμένο σῶμα της (Ἰεζεκιήλ).

γ) Τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου χωρίς τήν ψυχὴ εἶναι πτῶμα ἀλλά καί ἡ ψυχὴ χωρίς τό ἀνθρώπινο σῶμα εἶναι φάντασμα. Μέ βεβαιότητα δέν ἐκφράζει τήν ἀλήθεια καί τήν ταυτότητα τοῦ *τί εἶναι ἄνθρωπος*.

δ) Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δέν καθορίζεται μόνο ἀπό τήν ψυχὴ του ἢ ἀπό τήν ὀργανικὴ ἐνότητα ψυχῆς, σώματος καί πνεύματος ἀλλά καί ἀπό τήν ὑπαρξιακὴ σχέση του πρῶτιστα μέ τόν Θεό, ἀφοῦ ἀπὸ τῆ πρώτη στιγμή τῆς δημιουργίας του ἐξαρτᾶται ἡ ὑπαρξὴ του καί ἡ διαιώνιση τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆ σχέση κοινωνίας Θεοῦ Δημιουργοῦ καί δημιουργήματος. Αὐτὴ ἡ σχέση ὅταν καθίσταται διαρκῆς δίνει στὸν ἄνθρωπο καί τὴ δυνατότητα τῆς «αἰώνιας ζωῆς», καί τότε ὁ ἄνθρωπος «καί ἤρκεται καί οὐ παύσεται» (Γρηγόριος ὁ Θεολόγος).

ε) Τέλος ή κατανόηση τῆς ὑπαρξῆς ὡς ζωῆς ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ἴδια ἡ ζωή δέν εἶναι αὐτοπροσδιοριζόμενη ἀλλά ἑτεροπροσδιοριζόμενη. Ἡ ὑπαρξη καί ἡ ζωή εἶναι σχέση γιατί τό εἶναι, ἡ ὑπαρξη δηλαδή, κατανοεῖται ὡς σχέση κοινωνίας, ἐνῶ καί τό τί εἶναι ἄνθρωπος ἐπίσης καθορίζεται ἀπό τήν σχέση αὐτή κοινωνίας, γι'αυτό καί «ὁ ἑαυτῷ μόνῳ ζῶν» δέν εἶναι δυνατόν νά ὀνομαστεῖ «ἄνθρωπος» (Ἰωάννης Χρυσόστομος).

Ὡς ζωή λοιπόν δέν θεωρεῖται μία ἀτομική ἐπιβίωση ἀλλά ἡ ἀμεσότητα τῆς κοινωνίας καί τῆς σχέσης μέ τούς ἄλλους. Αὐτό δηλαδή πού εἶναι τελικά ὁ ἄνθρωπος στήν ὑπαρκτική του ἰδιαιτερότητα καί τό ὁποῖο τόν συγκροτεῖ καί τόν συνιστᾷ εἶναι ἡ σχέση ὡς κοινωνία καί ὄχι ἡ φύση του ἢ ἡ δομή του καθεαυτή καί ἀποκλειστικά.

2. Τό σῶμα ἐπιπλέον μᾶς συνδέει μέ τό περιβάλλον μας καί μέ τούς ἄλλους γι' αὐτό καί λαμβάνουμε «πειρα» (ἐμ-πειρία) τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς καί τῆς ὑπαρξῆς μας.

Ἡ θέση ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι σῶμα καί δέν ἔχει ἀπλά σῶμα, ὑποδηλώνει ὅτι χωρίς τό φυσικό περιβάλλον καί κυρίως χωρίς τούς ἄλλους συνανθρώπους του παύει νά ὑπάρχει καί ὁ ἴδιος ὡς ἄνθρωπος. Ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς δημιουργίας ἡ ἀλήθεια γιά τόν ἄνθρωπο συνδέεται ἄρρηκτα μέ τόν Δημιουργό Θεό, τή δημιουργία ἀλλά καί μέ τόν ἄλλο ἄνθρωπο, τόν συν-άνθρωπο καί τόν περιβάλλοντα χῶρο, ὅπως καί μέ τόν χρόνο. Στό σημεῖο αὐτό ἐντοπίζεται καί τό

οὐσιαστικότερο στοιχείο τῆς πατερικῆς ἀνθρωπολογίας σχετικά μέ τή σημασία τῆς σχεσιακῆς ὑπαρ-ξης καί ὑπόστασης τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρὸς τὴν ἴδια τὴ ζωή.

Τό σῶμα κατὰ τὴν Ἀγ. Γραφή εἶναι τό μέσον, μέ τό ὁποῖο δηλώνουμε τὴν παρουσία καί τὴν διαθεσιμότητά μας ὁ ἓνας πρὸς τόν ἄλλον. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος μέ τό σῶμα του διατίθεται στοὺς ἄλλους, σχετίζεται καί κοινωνεῖ καί ἄρα δέν μπορεῖ νά ζῇ αὐτονομημένα ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νά βρίσκεται σέ σχέση κοινωνίας μέ τοὺς συνανθρώπους του καί συγχρόνως μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν κοινωνία καί τὴ σχέση νά ἐπιβεβαιώνῃ τὴν ὑπαρξή του ὡς προσφερόμενος.

Αὐτὴ ἡ σχεσιακὴ ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου μέ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καί μέ τό φυσικὸ του περιβάλλον, ὡς ἀναγκαία συνθήκη ὑπαρξης καί ζωῆς, ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τίς σύγχρονες θεωρίες τῆς φυσικῆς καί τῆς κοσμολογίας, ἀπὸ τὴ λεγόμενη δηλαδή «ἀνθρωπικὴ ἀρχή» (anthropic principe), ὅπου δέν προσαρμόζεται μόνο ὁ ἄνθρωπος στὸν κόσμον ἀλλὰ καί ὁ κόσμος στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ καί ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν γονιδιακὴ του χαρτογράφηση, μέ τὴν ὁποία ἀποδεικνύεται ἀφενὸς ἡ μοναδικότητα τῆς «γονιδιακῆς του ταυτότητας» (κ. Ἀντωναράκης) καί ἀφετέρου ἡ ζωτικὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό περιβάλλον του, ὡς μία σχέση ἀλληλοπροσδιοριστικὴ, συνεχῆς καί ἀδιάκοπη, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία κατανοεῖται ὅχι μόνο ἡ ιδιαιτερότητα τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς γιὰ τὸν κάθε

άνθρωπο αλλά και ή άριστη έρμηνευτική προσέγγιση τής
έξελικτικής του ανάπτυξης και διαφοροποίησης.

Αυτή ή σχέση άλληλοεξάρτησης συνεπάγεται ότι ό
άνθρωπος και ή ζωή του βρίσκονται πάντοτε σέ μία σχέση
ανάπτυξης, δημιουργίας και διαιώνισης μέ τό φυσικό περιβάλ-
λον, δίνοντας μέ τόν τρόπο αυτό έναν άλλον προσορισμό και μία
άλλη προοπτική θεώρησης και λειτουργίας τής ίδιας τής ύπαρ-
ξής του.

Χωρίς τόν άνθρωπο ή δημιουργία θά ήταν νεκρά και ό
άνθρωπος χωρίς τό Θεό, τή δημιουργία και τούς συνανθρώπους
του, δηλαδή χωρίς τό περιβάλλον του, θά ήταν μόνος και άρα
νεκρός, ανύπαρκτος και ανυπόστατος, άφοϋ ό άνθρωπος ζή
έπειδή συνυπάρχει μέ κάτι τό όποιο είναι διαφορετικό και έξω
άπό τόν έαυτό του άπό τό όποιο έξαρτά και τήν ύπαρξή του.
Είναι πλέον έπιστημονικά έπιβεβαιωμένο ότι ό άνθρωπος
χωρίς τό φυσικό του περιβάλλον θά «πεθάνει».

Μέ βάση αυτή τή σχεσιακή κατάσταση τοϋ ανθρώπου
κατανοείται και ή έννοια τής «κίνησης», ως τό ουσιώδες
χαρακτηριστικό τής ύπαρξης ως ζωής και ως ένα συνεχές
γεγονός, σέ αντίθεση πρός τή «στάση» πού σημαίνει έλλειψη
ζωτικότητας και άρα θάνατο. Αυτή ή «κινητικότητα» ως
δυναμική ροπή πρός τόν άλλον, τόν Θεό, τόν συνάνθρωπο, τήν
κτίση και τό περιβάλλον, δίνει τή δυνατότητα στόν άνθρωπο νά
κατανοήσει ότι δέν ύπάρχει ως κάτι τό μεμονωμένο αλλά ότι
άποτελεϊ μέλος μιᾶς κοινωνίας-κοινότητας. Ό κόσμος δέν

δημιουργείται, γιά νά παραμένει στάσιμος ἀλλά κτίζεται συνεχῶς (Γρηγόριος Νύσσης), νά κινεῖται συνεχῶς, δηλαδή δυναμικά μέσα στήν ἱστορία, νά ἀναγεννᾶται, δίνοντας μέ τόν τρόπο αὐτό μία προοπτική μέλλοντος στήν ἴδια τή ζωή του. Αὐτή ἡ προοπτική δέν προσλαμβάνεται μόνο ὑπό τήν ἔννοια κάποιας ἰσορροπίας σχέσης βιολογικῶν καί φυσιοχημικῶν συστατικῶν ἀλλά κυρίως ὡς ἓνα γεγονός κινητικῆς καί ἀναφορικῆς σχέσης κοινωνίας πρὸς τοὺς «ἄλλους», τοὺς ἕτερους. Εἶναι γνωστόν ἄλλωστε ὅτι «ὑγεία» εἶναι ἡ συνεχῆς, ἰσορροπημένη καί ἀδιατάρακτη σχέση τοῦ ἀνθρώπου καί μέ τό περιβάλλον του, σέ ἀντίθεση πρὸς τήν «ἀσθένεια», ἡ ὁποία κατανοεῖται ὡς μία ἀνισορροπία καί διαταραχή τῶν σχεσιακῶν ἰσορροπιῶν τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν ἑαυτόν του καί μέ τό περιβάλλον του.

Νομίζω ὅτι ὁ λόγος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος «καί ἤρκεται καί οὐ παύσεται» περιγράφει ἀπόλυτα αὐτήν τήν σχεσιακή πορεία καί κίνηση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τό μέλλον, ἡ ὁποία πάντοτε εἶναι συνυφασμένη μέ τήν ἴδια τήν διαιώνιση καί τή διατήρηση τῆς ζωῆς, ὡς κατάσταση «ὑγείας» καί μακροζωΐας, ἐνῶ συγχρόνως προσδιορίζει καί τόν σκοπό τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς ὡς μία κίνηση αἰώνια καί ὡς μία πράξη ἀένναης δωρεᾶς, προσφορᾶς καί θυσίας.

3. Τί σημαίνει ὅμως ἡ σχεσιακή κατανόηση τῆς ὑπαρξης ὡς ζωῆς καί μάλιστα ὡς ἓνα γεγονός δυναμικό, συνεχές καί αἰώνιο ;

α) Δέν ὑπάρχει ζωή ὅπου ὑπάρχει ἀτομικότητα. Ὁ ἄνθρωπος σχετίζεται πρῶτιστα μέ τόν Θεό καί ἡ σχέση αὐτή «παράγει» ζωή, γι' αὐτό καί παρέχει τή δυνατότητα νά ζήσει «αἰώνια». Ἡ ἐπιτυχία πρὸς ἐπίτευξη αὐτῆς τῆς «αἰώνιας ζωῆς» ἐξαρτᾶται ἀπό τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος ἀφενός διαχειρίζεται τήν ἐλευθερία του καί ἀφετέρου κατανοεῖ τήν ἴδια τήν ὑπαρξή του, ὡς σχέση κοινωνίας πρὸς τοὺς ἄλλους, ὡς ζωή δηλαδή, καί σέ σχέση κοινωνίας μέ ὅτι εἶναι ἐκτός τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ πραγματική ζωή δέν συνεπάγεται μία ἀποκλειστική καί αὐτοδιαχειριζόμενη κατάσταση, ἀλλά ἕναν τρόπο ὑπαρξης καί ζωῆς, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ δέν ἀνήκει ἀποκλειστικά καί μόνο στόν ἄνθρωπο ἀλλά σέ ὅλους καί πρῶτιστα στό Θεό καθιστᾶ τήν ἴδια τή ζωή «ιερή». Ἡ ιερότητα δηλαδή τῆς ζωῆς δέν ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικά καί μόνο ἀπό τήν δημιουργική σχέση, ὡς σχέση αἰτίας καί αἰτία του πρὸς τόν δημιουργό Θεό, ἀλλά κυρίως ἀπό τήν ἀδιάκοπη καί αἰώνια σχέση τοῦ κάθε ἀνθρώπου μέ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καί τό σῶμα Του, τήν Ἐκκλησία, ὅπου ὁ Ἕνας (ὁ Χριστός) ὑπάρχει γιά τοὺς πολλούς-ὅλους (ἀνθρώπους) καί οἱ πολλοί-όλοι (ἄνθρωποι) σχετίζονται μέ τόν Ἕναν (τόν Χριστό). Ὅσο ἡ σχέση αὐτή ἐπιβεβαιώνεται εὐχαριστιακά, τήν γευόμεθα δηλαδή ὡς κοινωνία, γίνεται «εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ιερότητας τῆς ζωῆς ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά αὐτοδιαχειριστεῖ τή ζωή του κατά τό δοκοῦν ἢ νά ἐπιδιώξει τήν αὐτοκαταστροφή του. Αὐτό νοηματοδοτεῖ τήν ἀρνητική στάση τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν προβλημάτων τῆς

εὐθανασίας, τῆς αὐτοκτονίας, ἢ τῆς καύσης τοῦ σώματος τῶν νεκρῶν, ὅταν μάλιστα θεωροῦνται ἢ προσεγγίζονται ἐν ὀνόματι μιᾶς λανθασμένης ἀντίληψης «σεβασμοῦ» σέ ὁποιοδήποτε ἀτομικό δικαίωμα ἢ ἀτομική ἐλευθερία.

β) Ὑπάρχει ζωὴ ὅπου αὐτὴ μοιράζεται, γιατί ζωὴ ποὺ δέν μοιράζεται εἶναι ζωὴ «κλεμμένη».

Ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει σέ ὅλους τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐκτός τοῦ ἑαυτοῦ του, γι'αὐτό καί μπορεῖ νά θυσιάζεται γι'αὐτοὺς (αὐτοθυσία) καί ἐπίσης νά προσφέρεται ἀκόμη καί σωματικά-βιολογικά, γιατί τό σῶμα τοῦ κάθε ἀνθρώπου ἔχει λόγο ὕπαρξης μόνον ὅταν προσφέρεται πρὸς τοὺς ἄλλους, κυρίως δέ ὅταν εἶναι γιὰ νά διαιωνίσει τὴ ζωὴ, ἄλλως καθίσταται «σκωλήκων βρῶμα καί δυσωδία».

Ὑπ' αὐτὴν τὴν προοπτικὴ τῆς προσφορᾶς ὡς μεταμοσχευτικὴ ἐνέργεια τῶν ὀργάνων, τῶν στοιχείων καί τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος τοῦ ἑνός ἀνθρώπου σέ ἕναν ἄλλον ἄνθρωπο δέν εἶναι ἀπλὰ μία πράξη ἠθικῆς ἐπιταγῆς ἀλλὰ ἀποτελεῖ μία κατεξοχήν ἀποκλειστικὴ ἔκφραση τῆς ἴδιας τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς τρόπου ἀγαπητικῆς προσφορᾶς πρὸς τόν ἄλλον ἄνθρωπο, εἶναι δηλαδή μία ὄντολογικὴ κίνηση μέ «συνέπειες» ὑπαρξιακές καί γιὰ τόν δότη καί γιὰ τόν λύπτη. Εἶναι ἡ κίνηση πρὸς ζωὴ ὅχι μόνο στά ὅρια τῆς ἀποκλειστικότητος τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀλλὰ στή δυναμικὴ ἑνός ἀνοίγματος καί πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ ὡς γνωστόν τίποτε δέν μᾶς ἀνήκει, οὔτε ἀκόμη καί τό σῶμα μας, γι'αὐτό καί τό

προσφέρουμε στους άλλους «ίνα ζωήν ἔχωσιν καί περισσόν ἔχωσιν».

γ) Ἡ ζωὴ εἶναι ὑπαρξὴ καὶ ὑπαρξὴ σημαίνει σχέση καὶ κοινωνία.

Εἶναι μία κοινωνία ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ἔμπρακτὴ θυσιαστικὴ προσφορὰ ἀγάπης καὶ ἐλευθερίας μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναδεικνύεται ἡ ἀλήθεια, ὡς αἰώνια ζωὴ, ἀφοῦ ὁποῖος ἀγαπᾷ ζῇ πραγματικά καὶ αἰώνια καὶ ὁποῖος θέλει νὰ ζήσῃ συνεχῶς καὶ αἰώνια πρέπει νὰ ἀγαπᾷ πραγματικά. Μόνο τότε ἡ ζωὴ καθίσταται ἱερή, αἰώνια, πραγματικὴ καὶ ἀληθινὴ ὅταν ἔμπρακτα ἀγωνίζεται γιὰ νὰ σχετιστεῖ κοινωνικά καὶ ἀγαπητικά μὲ τὸν ἄλλον. Τότε μόνο διακρίνεται ἀπὸ κάθε τι τὸ ψεύτικο, τὸ μὴ πραγματικό, τὸ ἐφήμερο καὶ ἄρα θνησιγενές.

4. Σὲ σχέση ὅμως πρὸς τὴν ἔννοια τῆς ζωῆς καὶ τὴν καταξίωσή της, στὸν σύγχρονο κοινωνικὸ διάλογο, προβάλλεται τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθερίας, θέματα τὰ ὁποῖα προκαλοῦν ἐξαρχῆς δύο βασικά ἐρωτήματα :

i) Ὑπάρχει ὅμως ἀτομικὸ δικαίωμα σὲ σχέση πρὸς τὴν ζωὴ καὶ τὴν ὑπαρξή, ὅπως αὐτὴ προσδιορίστηκε παραπάνω ;

ii) Πῶς κατανοεῖται ἡ ἔννοια τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθερίας σὲ σχέση πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ζωὴ ;

Ὅπως εἶδαμε καὶ παραπάνω οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἂν καὶ περιέγραψαν τὸ τί εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὁριοθέτησαν τὸ τί εἶναι ζωὴ, ἐντούτοις δὲν μίλησαν ποτέ γιὰ

τήν έννοιαν τοῦ δικαιώματος. Ἀνέδειξαν ὅμως τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖον τό δικαίωμα γιά ζωή βρίσκεται στήν ἐκπλήρωση τοῦ τί εἶναι ἄνθρωπος.

Ἡ ἀναφορική σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κάθε τί το ὁποῖο εἶναι ἔξω ἀπό τόν ἑαυτό του ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐκδοχή τῶν δικαιωμάτων του στήν ἀποκλειστική προοπτική τῆς ἀτομοκεντρικῆς τους χρησιμοθηρίας ἀποτελεῖ ἀλλοτρίωση τῶν σχέσεων κοινωνίας καί ἄρα τῆς ἐτερότητας, γεγονός τό ὁποῖο ἐγκαταλείπει χωρίς νόημα αὐτή καθαυτή τήν σχέση κοινωνίας, γιαυτό καί τό δικαίωμα δέν μπορεῖ νά ὑπηρετεῖ τήν ἀτομοκεντρική αὐτονόμηση.

Τί σημαίνει ὅμως αὐτό σέ σχέση πρὸς τό ὑποκείμενο τοῦ δικαιώματος, πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἀλλά καί ὡς τό τί εἶναι ζωή;

Ὁ ἄνθρωπος ἐπειδή δέν εἶναι ἄτομο ἀλλά πρόσωπο καθίσταται παράγοντας κοινωνίας, γιαυτό καί δέν περιορίζεται ἡ ἐλευθερία στά ὅρια τῆς ἀτομικῆς τῆς αὐτοτέλειας καί τό δικαίωμα δέν ἐξαντλεῖται στά ὅρια τῆς ἀτομικῆς ἀνάρκειας. Μία ἐλευθερία ἡ ὁποία δέν λειτουργεῖται σέ ἀναφορά πρὸς τόν ἄλλον καταντᾷ ἀσυνδοσία.

Ὑπ' αὐτήν τήν προοπτική ὅμως δέν ἀγνοεῖται ἡ διάκριση καί ἡ διαφορά ὡς προσωπική ἐτερότητα οὔτε καί ὁ σεβασμός πρὸς τήν ἐτερότητα ἀμφισβητεῖται ἐνῶ ἡ αὐτοδιάθεση τοῦ ὑποκειμένου φανερώνεται μόνο μέσα ἀπό τά ἀποτελέ-

σματα τῆς σχέσης, ὡς μία ἔκφραση τοῦ ἑτεροπροσδιορισμοῦ του.

Ὑπ' αὐτήν τήν προοπτική ἐπίσης λειτουργεῖ καί τό δίκαιο, ὡς πηγή ἀπορροῆς τοῦ δικαιώματος, ὅταν συσχετίζεται, σέ κάθε συγκεκριμένη κοινωνία, μέ τό τί εἶναι ἄνθρωπος, ποιὰ ἡ ἰδιαιτερότητά του καί τό «νόημα» τῆς ὑπαρξῆς του καί ποιός ὁ στόχος τῆς βιοτῆς καί τῆς καθημερινότητάς του.

Ὑπ' αὐτή τήν προοπτική τέλος τό δίκαιο ὑπηρετεῖ τόν ἄνθρωπο καί ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὡς ὑποκείμενο τοῦ δικαίου, μόνον ὅταν καί οἱ δύο, ἄνθρωπος καί δίκαιο, ἐκφράζουν τήν κοινήν ἀντίληψη γιά κάθε ὄντολογική νοηματοδότηση στήν καθημερινότητα τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καί τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων καί συγχρόνως τό δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας βρίσκει τήν καταξίωσή του.

5. Ὡς ἐπιβεβαίωση ὅλων τῶν ἀνωτέρω θά ἀναφέρω δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα μέ τά ὁποῖα ἀφενός ἐπιβεβαιώνεται ἡ λανθασμένη ἀντίληψη λειτουργίας τοῦ δικαιώματος ὡς ἀτομικοῦ καί τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθερίας ὡς ἀτομικῆς καί ἀφετέρου ἡ ἀνθρωπολογική καταξίωση τοῦ δικαιώματος, ὡς προτεραιότητα κοινωνίας γιά ζωή καί ὡς ἐλευθερία ἱεράρχησης τῶν ἀναγκῶν τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς καί τῆς ὑπαρξῆς.

Τό πρῶτο παράδειγμα εἶναι ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς ἐπιχειρηματολογίας σχετικῆς πρός τήν ἔννοια τοῦ σεβασμοῦ στό λεγόμενο ἀτομικό δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης ἐπιλογῆς γιά

διάθεση τοῦ σώματος τοῦ κάθε ἀνθρώπου μετά τόν θάνατο, γεγονός τό ὁποῖο σχετίζεται ἄμεσα μέ τό θέμα τῆς καύσης τῶν νεκρῶν.

Μία τέτοιου εἴδους θεώρηση καί χρήση τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος, κύριο γνώρισμα τοῦ δυτικοῦ διαφωτισμοῦ, ὁδηγεῖ σέ ἓνα εἶδος διαχείρισης τοῦ δικαιώματος καί τῆς ἔννοιας τῆς ἐλευθερίας, τό ὁποῖο ἀποτελεῖ μία καθαρά ἀτομοκρατική χρήση τοῦ δικαιώματος ἀκόμη καί ὡς πρός τήν μετά τόν θάνατον διαχείριση τοῦ σώματος.

Ανάλογης προβληματικῆς εἶναι καί τό δεύτερο παράδειγμα τό ὁποῖο ἀφορᾷ τήν ἄρνηση προσφορᾶς πρό ἢ μετά τόν θάνατον τῶν ὀργάνων, ὑγρῶν ἢ ἰστῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος γιά τή μεταμόσχευσή τους καί τή συμβολή τους στή διαίωνιση τῆς ζωῆς.

Ἡ ἀπάντηση στόν προβληματισμό αὐτόν ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπό τόν ὁρισμό ὡς πρός τήν ταυτότητα τοῦ ἀνθρώπου ἔστω καί ἂν ἀποτελεῖ μία πρόκληση γιά τά ἀνθρώπινα δικαιώματα.

Θά πρέπει νά γνωρίζουμε ὅτι γιά τήν πατερική ἀνθρωπολογία ὡς πρός τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὑφίστανται ὅρια μεταξύ τῆς κοινωνικῆς ἔννοιας τῆς ἐλευθερίας καί τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας. Ὑψιστη μορφή ἐλευθερίας σημαίνει τό νά μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά θυσιάζει ἐλεύθερα ἀκόμη καί τά ἀτομικά του δικαιώματα, ὅπως καί τή ζωή του, πρός χάριν τῆς ἀγάπης πρός τοὺς ἄλλους, γι' αὐτό καί τό

ὁρθόδοξο δέον περί τοῦ ἀνθρώπου ὑπερβαίνει σέ δύναμη καί πνοή τόν ἀπλό ὀρίζοντα τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καί ἀξιολογεῖται σέ ἓνα ἄλλο ἐπίπεδο, καθαρά ὑπαρξιακό καί προσωπικό, ὅπου, ὅπως καί ἡ ζωή, ἔτσι καί τὰ ἐνεργήματα τῆς ζωῆς θεωροῦνται στά πλαίσια τῆς προσωπικῆς κοινωνίας καί τῆς ὑπαρξιακῆς σχέσης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ προαναφερθεῖσα ἐκκλησιαστική θεώρηση καί χρήση τοῦ σώματος καί στά δύο παραδείγματα δέν μπορεῖ νά κατανοηθεῖ μέ βάση μόνο τό δικαίωμα γιά αὐτοδιάθεση ἀκόμη καί τοῦ ἴδιου τοῦ σώματός μας, πρό ἢ μετά τόν βιολογικό θάνατο, μέ τό ἐπιχείρημα, ὅτι αὐτό τό δικαίωμα μπορεῖ νά λειτουργεῖ ἀνεξάρτητα καί ἄσχετα πρὸς τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων.

Τό σῶμα εἶναι ἐκκλησιαστικά σεβαστό, κανένας δέν μπορεῖ νά τό φθείρει, οὔτε καί ὁ ἴδιος ὁ φορέας του ἢ νά ἐπιδιώξει τή βίαιη καταστροφή του, οὔτε τέλος νά τό μεταχειριστεῖ ὡς μία ὑπόθεση ἢ ὑποκείμενο ἀτομικῆς ιδιοκτησίας. Ὁ κάθε πιστός πρέπει νά γνωρίζει, ὅτι τό σῶμα του ἀνήκει καί στά λοιπά ἐκκλησιαστικά μέλη, ἄρα καί ἡ μετά θάνατον τύχη ἑνός σώματος δέν ἀφορᾷ μόνο τήν ἐπιθυμία τοῦ νεκροῦ, ἀλλά εἶναι ὑπόθεση σχέσεως ὅλων τῶν ἄλλων μελῶν τῆς κοινότητος. Ἐπίσης δέν θά πρέπει νά ξεχνοῦμε ὅτι οἱ πιστοί καί μετά τόν βιολογικό μας θάνατο συνεχίζουμε νά ὑφιστάμεθα στήν Ἐκκλησία γιατί «στήν Ἐκκλησία εἰσερχόμεθα μέ τό βάπτισμα ἀλλά δέν ἐξερχόμεθα μέ τόν θάνατον». Αὐτό

συνεπάγεται ότι τό σῶμα, ἀκόμη καί τοῦ νεκροῦ καί ὄχι μόνο ἐν ζωῇ δέν ἀποτελεῖ τό ἀντικείμενο μιᾶς ἐν ζωῇ ἐπιθυμίας γιά αὐτοδιάθεση ἀλλά ἀνήκει καί στούς ἄλλους, ὅπως δηλώνεται καί ἀπό τήν προτροπή τῆς Ἐκκλησίας, γιά τήν δωρεά τοῦ σώματος καί τή δυνατότητα τῆς μεταμοσχευτικῆς χρήσης ὀργάνων ἀκόμη καί τοῦ νεκροῦ.

Ἦδη ἀπό τό ἔτος 1999 ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὕστερα ἀπό Εἰσήγηση τῆς ἀρμόδιας Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί θεμάτων Βιοηθικῆς, ἐξέδωσε τίς γενικές καί εἰδικές ἀρχές καί θέσεις Της ἐπί τῶν μεταμοσχεύσεων.

Γιά τήν Ἐκκλησία, σύμφωνα μέ τίς παραπάνω θέσεις Της, ἡ ζωή γιά νά εἶναι πραγματικά ἀληθινή, μέ σκοπό καί προοπτική, πρέπει νά προσδιορίζεται ὡς μία δυναμική συμβολή πρὸς ἐπίτευξή της καί γιά τοὺς ἄλλους, καί ὄχι νά θεωρεῖται ὡς ἓνα γεγονός ἀτομικιστικῆς κατάκτησης ἢ ἐπιδίωξης. Νά ὀριοθετεῖται ὡς μία συνεχῆς καί ἀδιάκοπη σχέση καί κοινωνία τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου πρὸς τόν ἄλλον τόν συνάνθρωπο μέσα ἀπό τήν προσφορά καί τή θυσία, ἐλεύθερα καί ἀγαπητικά, ὡς μία κίνηση πρὸς «διαίωνιση» καί συνέχιση τῆς ζωῆς γιά ὅλους καί πρὸς ὅλους, ἡ ὁποία πρῶτιστα θά πραγματώνεται στή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, ἡ ὁποία καθιστᾷ καί τήν ἴδια τήν ζωή «ἱερή» καί «αἰώνια».

Ὅλα τά παραπάνω ἐπιβεβαιώνουν ὅτι στήν ἐποχή μας ἀπαιτεῖται μία ἀφύπνιση καί μία συνεργασία, τήν ὁποίαν πρέπει νά ἐπισπεύσουμε. Ἡ Ἐκκλησία ἅς προσφέρει τήν

ἐγρήγορση τῶν συνειδήσεων καί ἃς ἐνσταλάξει μέ τή θεολογία
της στόν πολιτισμό μας τό σεβασμό στόν ἄνθρωπο ὡς πρόσω-
πο καί τήν ἀγαπητική προσφορά τῶν σωμάτων μας πρὸς τοὺς
ἄλλους, ὡς ἔκφραση ἐλευθερίας καί σεβασμοῦ πρὸς τόν ἄλλον
καί πρὸς τόν ἑαυτό μας ἀλλά καί πρὸς αὐτήν την ζωή καί σέ
σχέση πρὸς τήν ἀνθρωπολογική μας ταυτότητα.